

Kékesdi-Boldog Dalma

Magyar sajtótörténeti krónikák Murányi Gábor *A sajtó szövedéke* című könyvéről

Murányi Gábor Pulitzer-éremes sajtótörténész, újságíró, *A magyar sajtó története* című mű társszerzője (Buzinkay Géza és Kócsy György mellett). Tizenhat évet töltött a Magyar Nemzetnél, jelenleg a HVG munkatársa. Sajtótörténeti áttekintő és oknyomozó cikkeket kilenc könyvben és ugyanennyi folyóiratban adta közre az elmúlt három évtizedben. *A múlt szövedéke. História a megbicsaklott 20. századból* című 2004-es munka társkiadványának tekinthető a közelmúltban megjelent, *A sajtó szövedéke. Huszadik századi laphistóriák* című kötet. Ebben a szerző negyvenkilenc eset leírásán keresztül igyekszik a XX. századi magyar sajtó történetét bemutatni. Murányi saját elmondása szerint az írásait legszívesebben múltbongész krónikáknak nevezi, amelyek az újságírás és a hatalom viszonyáról szólnak (Murányi 2019). Kutatásának célja az újságírók, a hatalom és a sajtószabadság viszonyának feltárása, valamint az egyes sajtótörténeti esetek mögött rejlő politikai intenciók megismerése volt.

A kötet öt fejezetből áll. Az elsőben, amely a „Hódolat/ minden időben” címet viseli, Horthy Miklós országlásának huszadik évfordulójáról, Rákosi Mátyás hatvanadik és Sztálin hetvenedik születésnapjának hazai megünnepléséről, illetve Sztálin későbbi haláláról esik szó. Ez utóbbi írásban Murányi utánajárt a hazai újságírás egyik híres, freudi elszólású anekdotájának. Felkutatta és közzétette az ominózus sajtóhibát, amely a Népszavában jelent meg Sztálin halálának napján: „Mélységes megrendeléssel értesült az egész magyar nép Sztálin elvtárs súlyos megbetegedéséről” (26. o.).

A következő huszonkét írás a „Lapok, esetek/ hatalom és sajtó” című fejezet alá rendeződik. Az 1930-as és az 1980-as évek közötti történetek között olvashatunk egy magyar erotikus irodalmi magazintról, az Élet és Irodalom indulásáról, a Beszélő első számáról, az 1937-es újságíróbájláról, az 1956-os sajtóregulázásról, a szovjet-magyar úrrepülés kulisszatitkairól és Illyés Gyula temetésének sajtótérvéről is. Ezek a változatos témák adják magukat, vagyis esettanulmányként alkalmasak lennének egy politikatudományi – vagy kommunikáció- és médiatudományi, társadalom- és kultúrtörténeti, illetve propagandatörténeti fókuszú – kutatásban a hazai sajtóműködés bemutatására, ám a szerző nem mélyül el a történetek elemzésében. Annak ellenére, hogy a fejezet címe a hatalom és a sajtó viszonyának valamiféle vizsgálatát sugallja, az olvasó itt (is) kizárólag sajtótörténeti esetek leírását találja.

Ugyanakkor fontos kiemelni azt is – és ebben rejlik a kötet jelentősége –, hogy Murányi Gábor a krónikák közreadásakor nem elégedett meg a sajtóforrások ismertetésével és vizuális közreadásával, hanem az esetek hiteles bemutatására törekedve igyekezett minél több primér forrásból tájékozódni: számos kapcsolódó anyagot is feltárt, akkurátus levéltári kutatást végzett. Így a pártiratok, a kormányhatározatok, a sajtótervek, a politikai beszédek, az újságírói igazoló jelentések mellett Murányi hagyatéki anyagokat, hivatalos és magánlevelezéseket, interjúkat, korabeli sajtó-illusztrációkat, karikatúrákat is felhasznált a kutatás során.

A harmadik fejezetben („Volt Egyszer.../ egy Magyar Nemzet”) néhány érdekes, korrajznak beillő történetet (mint például az alapító főszerkesztő lemondólevele és későbbi, rejtélyes halála, olvasói levelek az 1942-es újvidéki razziairól, a folyóirat 1956-os szerepvállalását firtató bírósági per, szerkesztőségi önkritika az 1970-es évekből, többéves főszerkesztői levelezés Kádár Jánossal, Szabó Zoltán nekrológja, interjú Pozsgay Imrével) találunk a Magyar Nemzet történetéből. A negyedik fejezetben („Elődök/ meséltek”) a Magyar Nemzettel valamilyen módon egykor kapcsolatban állt, a szerző által izgalmasnak talált életúttal rendelkező személyekkel készült interjúk leiratát olvashatjuk. Köztük például az 1840-es években publikált antifasiszta újságírók Tempefői (Sibella Perleberg Arthur) és dr. Weninger Antal pályafutásának és a Magyar Ifjúság 1956-os átnevezésének történetét. Az utolsó interjúalany, Ember Mária elmesélte a Václav Havel melletti szolidaritást kifejező aláírásgyűjtés részleteit és következményeit. Ember Mária halálát követően újságírói hagyatéka Murányi Gáborhoz került, ebből három levelezést közreadott az interjú végén. Az utolsó fejezetben („Portrék/ közelítések”) ismételtelen a Magyar Nemzethez köthető személyek (Zsolt Ágnes, Méray Tibor, Vásárhelyi Miklós, Ruffy Péter) portréit olvashatjuk.

A szerző igyekezett öt fejezetben tematizálni kutatási eredményeit, *A sajtó szövedéke* mégis mozaikos maradt. A három évtized alatt megírt szövegeket megkísérelte összezsírozni (a hasonló témát feldolgozó írásoknál találunk hivatkozást egymásra), ám akad a könyvben ismétlés és stilisztikai eltérés. Lényeges megemlíteni azt is, hogy – az előhangban ígértek ellenére – sem a fejezetek, sem a kötet végén nincsen összesített bibliográfia, a források kizárólag lábjegyzetben szerepelnek.

Ahogy a fejezetekből is kitűnik: Murányi Gábor nem tudott vagy nem szeretett volna eltávolodni alma materétől, a Magyar Nemzettől. Most publikált írásai javarészt e folyóirathoz kapcsolódnak, más hazai lapok rövid anekdoták formájában jelennek csak meg. Sajtótörténetet ígér a szerző, de főként a Magyar Nemzet történetébe kapunk betekintést. Murányi – ahogyan ő mondja – az egyes ügyek felől közelítette meg a XX. századi magyar sajtót azért, hogy betekintést nyerjen a sorok mögé (Murányi 2019), továbbá a politikai érdekek és háttéralkuk a nyilvánosságra és a sajtószabadságra gyakorolt hatásait szeretne volna megismerni (Murányi 2018: fűlszöveg). A politikusok és az újságírók között zajló levelezéseket és a folyóiratok öncenzúráját ismertető eseteket tekintve ez részben megvalósult, ugyanakkor az analitikus és/vagy a kontextuális megközelítés hiánya miatt Murányinak nem sikerült feltárnia a sajtópraxis mögötti folyamatokat. Történeteket ír le, ám ezekkel csupán illusztrálja a hazai sajtó történetét, amelynek mélyebb rétegeit, politikai, gazdasági, társadalmi összefüggéseit nem tárgyalja. A kötet az irányított sajtó működését igyekszik bemutatni, ugyanakkor nem tér ki a politikai rendszer és a médiarendszer összefüggéseire, és nem tesz különbséget a XX. századi magyar politikai berendezkedések között. A szerző nem jellemzi és nem különíti el egymástól a Horthy-, a Rákosi- és a Kádár-korszak sajtóját, így a krónikák kontextus nélkül maradnak. Annak ellenére, hogy mindhárom korban autoriter médiapolitika érvényesült, a XX. század első harmada nem hozható sajtótörténeti szempontból (sem) közös nevezőre például a rendszerváltást megelőző évekkel. Kiváltképp nem tehető ez úgy, hogy a politikai rendszer és a sajtó kapcsolatát kizárólag magyar kontextusban vizsgáljuk, megfelelkezve például a regionális és a geopolitikai tényezőkről, illetve a sajtó strukturális jegyeiről.

A sajtó szövedékét forgatva felmerül a kérdés, hogy egyes esetek képesek-e önállóan bemutatni a sajtórendszer működését. Leírható-e a sajtó története annak politika-, társadalom- és kultúrtörténeti kontextusának vagy éppen technicizálódásának vizsgálata nélkül? Más szavakkal: szemlélhető-e a XX. századi magyar újságírás analitikus, szintetizáló vagy komparatív nézőpont nélkül? Függetlenül attól, hogy a médiatörténet-írást a kommunikációtörténet fontos részének vagy csupán egy alterületének tekintjük (Sipos 2015: 3), nem mehetünk el annak interdiszciplináris jellege mellett. Ezért az esettanulmányok kizárólag az adott kor illusztrációjául szolgálhatnak, a sajtó történeti tudományos értékelés nélkül nem adnak betekintést a sorok mögé. (Murányi Gábor: *A sajtó szövedéke. Huszadik századi laphistóriák*, Kronosz Kiadó, Pécs, 2018, 406 oldal, 4350 forint.)

Irodalom

Murányi Gábor: *A sajtó szövedéke. Huszadik századi laphistóriák* című könyvének bemutatója az Írók Boltjában 2019. II. 20-án, a szerzővel Spiró György beszélgetett. A beszélgetésről készült felvétel itt megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=-lppE8GOBUM&t=1359s> (az utolsó letöltés ideje: 2019. III. 16.).

Sipos Balázs (2015): Az angol nyelvű médiatörténet-írásról. *Magyar Könyvszemle*, 131. évf. 1. sz. 1–14. o.

Szajbély Mihály (2005): A médiatörténet és a sajtótörténet viszonyáról, *Médiakutató*, 6. évf., 1. sz. 71–79. o.

Kékesdi-Boldog Dalma 2013-ban szerzett mesterszakos diplomát a Zsigmond Király Főiskola kommunikáció- és médiatudomány szakán. Jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának hallgatója. Kutatási területe a Kádár-korszak utolsó évtizedének tájékoztatáspolitikája. A *Médiakutató* „Kritika” rovatának szerkesztője. Email: boldog.dalma@gmail.com